

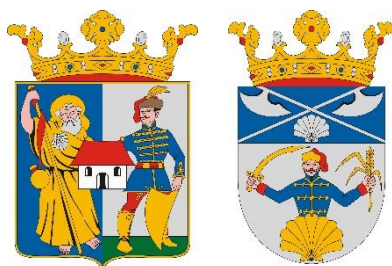
"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpjakabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018

„Helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpjakabon”

(Jakabszállás, Fülöpjakab)



HELYISMERETI, HELYTÖRTÉNETI DOKUMENTUMOK GYŰJTÉSE ÉS FELTÁRÁSA JAKABSZÁLLÁSON

"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöppjakabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



Tartalom

Jakabszállás természeti térképe	4
Vízrajza	4
Kémiai viszonyok	4
Növényvilága	5
Mocsárrétek, nedves kaszálók	5
Homokpuszták.....	5
Szikes tavak.....	6
Elnevezések Jakabszálláson és környékén	6
Régi épületek.....	6
Dűlő elnevezések.....	7
A Görbeszéki-tó természeti állapotának helyreállítása napjainkban	7
Rövidtávú célok	7
Hosszú távú célok	8
Projektkoncepció bemutatása.....	8
Czézár Mária élete 1908 – 2001	9
Képek.....	10



"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpjakabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



IDŐPONT:

2022 október 1.

HELYSZÍN:

Jakabszállás egész területe

JELENLÉVŐK:

3 fő, a helyi értéktár bizottság tagjai

TÁRGY:

- Jakabszállás természeti állapotának kutatása,
- Czézár Mária
- Jakabszállás repertóriuma kutatásai



"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpjakabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



JAKABSZÁLLÁS TERMÉSZETI TÉRKÉPE

A helyi értéktár bizottság folytatva munkálatait, Jakabszállás természeti térképét kutatták. Meglelték kiskunsági utaink, dűlőutak történetét. Jakabszállás egyik szikes tava a Görbeszéki tó is feldolgozásra került. Feldolgozták Czézár Mária főtisztviselő életútját.

VÍZRAJZA

A község területén alig található felszíni vizek. A falu határában láthatunk pár agyagos, elszikesedett tavat. De a talajvíz feltör a vályog-gödrökben, vagy a laposabb réteken is. A talajvíz az időjárásnak megfelelően ingadozik, ennek szintentartására csatornahálózatot építettek ki.

A felszíni vizek közül a szikes tavak a legjellemzőbbek erre a területre. Medrüket a szél vájta ki. Többnyire nagy kiterjedésű, de sekély tavak ezek. Mélységük a legtöbb esetben 1 m alatt van. Víz tömegük időszakosan változó. Többségük a száraz, csapadékszegény évszakban fenéig kiszárad. A fenékszap ilyenkor kőkeményre szárad, rajta kivirágzik a sziksó. 25-30 éve ezt még a tanyasi asszonyok összesöpörték és szappanfőzésre használták fel. E tavakban a kis mélység következtében a víz hőmérséklete követi a levegő hőmérsékletének ingadozását. A nagy párolgás miatt a nyári kiszáradásuk gyakori. Télen esetleg fenéig befagy a víz. A víz felszíni és fenéki rétege között nem tapasztalható lényeges hőmérsékleti különbség /mindössze 0,1 – 0,5 C között ingadozik/. Ezért a szikes tavakban nincs hőmérsékleti rétegződés, nem alakul ki a hőváltó-réteg /metalimnion/. Ez az oka annak, hogy a szikes tavak limnológiai /belvizekkel és élővilágukkal foglalkozó tudomány/ értelemben nem igazi tavak. Varga László szerint ezért ezek a tavak a tócsa /Teich/ típusú felszíni vizek csoportjába tartoznak. A szikes tavak vizének színe a legtöbb esetben szürkés-fehér. Ezek az ún. fehér tavak. A másik típusba tartoznak az ún. fekete tavak, amelyeknek vize sötétbarna színű. A fehér tavak vize a vízben lebegő koloid állapotú mészsóktól állandóan zavaros, átlátszóságuk csekély. Amikor a víz bepárlódik, a lebegő koloid részecskék összetömörülnek, nagy pelyheket képeznek, és az aljzatra ülepednek le. Ez az oka, hogy a fehér tavak fenékét szürkés-fehér iszap borítja. Ha kiszárad a víz, kivirágzik a sziksó /Na₂CO₃ · 10 H₂O/. A fekete tavak vizének sárgásbarna árnyalatú színét a vízben lebegő koloid állapotú humuszanyagok okozzák. A fekete tavak szélcsendes időben fenéig átlátszóak, aljzatukat laza szerkezetű, sok szerves anyagot tartalmazó iszap borítja. Smaroglay /1939./ a fehér tavakat tartja a legfiatalabb képződményeknek, amelyekből a feltöltődés, a parti növényzet térhódítása, szerves anyagok felhalmozódása következtében fekete tó, majd mocsár, később lág, végül nedves rét lesz.

KÉMIAI VISZONYOK

A tavak élővilágának minőségi és mennyiségi alakulását befolyásoló ökológiai tényezők közül az egyik legjellemzőbb a víz kémiai sajátossága. Magas oldott-só tartalmuk miatt a kontinentális sósvizek közé tartoznak. Az oldott sók minősége szerint pedig a nátron-tavak egyik legjellemzőbb típusát alkotják. Vizükben ugyanis a Na₂CO₃ és a NaHCO₃ a legjellemzőbb alkotórész. A tavak összesótartalma 550 – 7500 mg/l között ingadozik. Az összesótartalom mennyisége időszakosan változik ugyan, de az egyenérték-százalékban kifejezett kémiai összetétel /jellemző ionok aránya/ viszonylag állandó, és egy-egy tóra jellemző. Jellemző a tavak vizére a magas pH-érték /8,10 – 10,55/. A tavakra jellemző az élőviláguk, erről a következő címszó alatt írok részletesebben.



NÖVÉNYVILÁGA

Az elmúlt időben, de főleg a múlt század közepétől a Duna–Tisza közén hatalmas területek ősnövényzete tűnt el végérvényesen, cserélődött ki, vagy szenvedett gyökeres, visszafordíthatatlan változásokat. Már 1912-ben ezt írja erről Déchy Mór: „Hazánk ősi növényzete egyre fogy. Minden késelem végzetes. Az, amit ma még meg lehet menteni, egy év, vagy néhány hónap múlva talán már menthetetlenül elveszett.” Jelenleg minden megművelhető területet birtokba vette a gazdálkodás valamilyen formája. A művelt területek ölelésében szigetszerűen helyezkednek el a még megmaradt régi növénykultúrák. Jakabszállás területén is találunk még néhány jellegzetes őshonos növényt.

MOCSÁRRÉTEK, NEDVES KASZÁLÓK

Ezek a területek tápanyagban szegények, de a vízellátásuk bőséges. Itt már kora tavasszal sárgállik a mocsári gólyahír /*Caltha palustris*/. A szikes talajon április végén megjelenik az egérfarkfű /*Myosurus minimus*/. Néhol hatalmas tömegekben ringatózik a sédbuza /*Deschampsia caespitiosa*/. A falu határában jó minőségű kaszálókat találunk. Ilyenek: a réti csenkeszes /*Festucetum pratensis hungaricum*/. A kaszálórétek elsősorban pázsitfűvekben /*Gramineae*/ gazdagok. A buján növekvő pázsitfűvek között rejtőzik az indás infű /*Ajuga reptans*/ és a vadmurok /*Daucus carota*/. Szeptembertől kezdve megfogyatkoznak a mező színei, utolsónak az őszi kikerics /*Colchicum autumnale*/ magasabb helyeket beborító lila szőnyege hívja fel magára a figyelmet.

HOMOKPUSZTÁK

Ma már ezeken a területeken is túlnyomó részben gazdálkodás folyik. A tereprendezéseket követően nagy kiterjedésű szőlőültetvények, fenyő-, akác-, nyárfaerdők, a humuszosabb területeken pedig szántók szolgálják az ember javát. Az eredeti növényzet jelentős részét megőrizték azok a buckasorok, amelyek a gazdaságok művelésére leginkább alkalmatlanok voltak. A szélsőséges adottságok miatt olyan növényzet él itt, amely csak erre a területre jellemző. A szél által, vagy egyéb hatásra /pl. taposás/ megmozgatott szabad homokfelületeken a virágtalan előőrsök /talajalgák, zuzmók, mohák/ és néhány fejlettebb növényfaj megjelenésével indul újra az élet. A zuzmók és mohák a virágos növényfajok segítségével nagy szerepet játszottak a futóhomok kezdetleges megkötésében. Kora tavasszal, és nagyobb esők után a homokot elborítják ezek a növények. A félig kötött homok jellemző, legnagyobb területeket foglaló társulása a mészkedvelő kontinentális elemekben gazdag homokpuszta-gyep /*Festucetum vaginatae danudiale*/. Ez általában a legszárazabb és legsoványabb helyek növénytakarója. Szép tájképet formálnak a beerdősülés kezdeti állapotában lévő borókás-buckák /*Festucetum vaginatae juniperetosum*/. A gyorsan felmelegedő homokon kora tavasszal szép virágokkal találkozhatunk. Könnyen észrevehető a tömegesen virító homoki pimpó /*Viola arenaria*/, de a törpeárvácska /*Viola kitaibeliana*/, a fényes sás /*Carex liparocarpos*/. Miközben a ritkásan álló homoki habszekfű /*Silene conica*/ lilás-rózsaszínű virágait csodáljuk, megakad szemünk egy apró termetű növényen, a homokivarjuhájon /*Sedum Hillebrandtii*/. Feledhetetlen látványt nyújt a buckaoldalakon ringatózó homoki árvalányhaj /*Spita sabulosa*/. A homoklakó cserjefajok is a szélvédett oldalakat keresik. Ilyen a sötétkék, fanyar ízű termést érlelő kökény /*Prunus spinosa*/, a néha fává növekvő egybibés galagonya /*Crataegus monogyna*/. A buckatetőkre csak az örökzöld boróka /*Juniperus communis*/ és a sóskaborbolya /*Berberis vulgaris*/ merészkedik. A homokon virít a borzas len /*Linum hirsutum ssp. Glabrescens*/, a pusztai kutyatej /*Euphorbia seguieriana*/,

"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpjakabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



a fehér, illatos virágú kései szekfű /*Dianthus cerotinus*/. A puszta legszembeütőbb nyári virága a kék szamárkönyér /*Echinops ruthenicus*/. A buckákon érzi igazán jól magát a homoki kakukkfű /*Thymus degeniaus*/. A napsütötte oldalakon tenyészik egy fűszeres illatú növény, a homoki cickafark /*Achillea ochroleuca*/. Megtalálható itt a szűrös homoki ballagófű /*Salsola kali*/, érés után tövei kiszáradnak, és gömb alakú bokrárt sebesen görgeti a szél. Útja során elhullajtja magvait. A népnyelv ördögszekérnek is nevezi.

SZIKES TAVAK

A tavak növényvilágára jellemző, hogy fajokban viszonylag szegény, de az ott élő fajok egyedszáma a legtöbb esetben igen nagy. A legelterjedtebb élőlények a planktonok. A növényi planktonokat /itoplanktonok/ különböző alga-fajták alkotják. Ezek közül is a leggyakoribbak a kékmoszatok /*Cyanophyta*/, de előfordulnak zöldmoszatok is /*Euglenophyta*/. A szikes tavak életében gyakori jelenség a vízvirágzás, amikor ezek a planktonok tömegesen elszaporodnak, és beborítják a víz felszínét.

ELNEVEZÉSEK JAKABSZÁLLÁSON ÉS KÖRNYÉKÉN

Szultán sarok: a Kunszállás felőli sarkot nevezték így. Valószínűleg törökök átvonulásának emlékére. Egy kútról is beszélnek az öregek, hogy ott valami török, a nép szerint szultán itatta a lovát.

Ló-fogó erdő: a Kunszállási sarokban lévő Jakabszállási - és Matkói erdőt nevezték így. A betyárok a lopott lovat itt gyűjtötték és cserélték, majd innen vitték a bácskai vásárookra. A Jakabszállás - Matkó és Kunszállás érintkezésénél lévő út a szegény legények idejében igen fogalmas volt. Itt közlekedtek a betyárok és cigányok Bugac felé. Wolford Mihály elbeszéli, hogy 1906-ban ezen a részen évszázados erdő volt. Maga is látta, hogy a cigányok itt táboroztak, lakodalmat tartottak. Sokszor látta, hogy 20-27 kocsiból álló karavánok vonultak Bugac felé vagy Bugac felől.

Zsidóhegy: Kiskunfélegyházi út és Hajtó út találkozásánál alakult ki. Kiskunfélegyházi zsidó birtoka volt, az kicserélték 5 kh területekben. A lakosság ma is zsidóhegynek nevezi. Ez a terület nagyrészt szőlővel telepítődött be. Ezen a területen a mai Egyház erdejének a helyén házhelyeket is osztottak ki. Ide akarták telepíteni a községet. Jakabszállás kataszteri hold térképén ma is láthatók ezek a házhelyek.

RÉGI ÉPÜLETEK

Az 1-es számot a Kovács István féle ház viselte a házak átszámozása előtt. Tehát a legrégebbi házakhoz tartozik. Régi ház a cseretelep épülete. Itt volt a Nyírott Ángyi csárdája. 1983-ban még a jellegzetes nádból készült sátozott kocsiszín is állt, ahová a kocsik lovastól be tudtak állni. Régi épületek között emlegetik még Felső-Jakabszálláson a Tenke tanyát és a Kerekes tanyát. A Kerekes tanyájában Istentiszteletet is tartottak a régi időben.

"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpkabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



DŰLŐ ELNEVEZÉSEK

A legjellegzetesebb dűlő elnevezés a Baromjárás dűlő. Jakabszállás északi részét hívják így. Ez utal arra, hogy itt valamikor szilajpásztorkodással foglalkozott a nép. Biróhalmi dűlő, ma a nép az egyik részét Túróczi dűlőnek is nevezi. Lódri dűlő: A Hajtó úti iskola környékén van. Görbeszéki dűlő: A bugaci határon halad végig. Öregerdő-dűlő: A Kiskunfélegyházi. úti iskola környékén van. Pulykás dűlő: Az orgoványi sarokban a T. Hegedűsék környékén. Pusztaházi dűlő: A régi pusztaház környékén. Kerekes dűlő: Kerekes M. környékén. Orgoványi dűlő: Orgoványi határ mellett. Mátészéki dűlő: A Mátészéki tó környékén. Matkói dűlő: A matkói határ mellett. Bukros dűlő: A Kozma tanya környékén. Kocsma-dűlő: A községi korcsma mellett. Wolford-dűlő: A Wolfordok környékén. Temető-dűlő: Az új temető mellett. Göröcs-dűlő: Göröcs Béla tanyája környékén.

Elnevezések: Sutasor: Barta István tanyája mellett vezető tanyasor. Minden háznál található balkezes ember. Bori sor: A matkói határ melletti tanyasor. Boriak laknak ott. Öreg tanyasor: A Hajtó úti iskola melletti tanyasor.

Út elnevezések: a múltra utaló elnevezés a Hajtó út. Ezen az úton hajtották Bugacra az állatokat tavasszal és ősszel pedig vissza. Teletetni odahaza teletették Kecskeméten.

A GÖRBESZÉKI-TÓ TERMÉSZETI ÁLLAPOTÁNAK HELYREÁLLÍTÁSA NAPJAINKBAN

Kódszám: KEOP 3.1.2. / 1. forduló/

Pályázó: ÚTKERESŐ Kiemelten Közhasznú Egyesület Kecskemét

Befogadó: KVVM

Beadás ideje: 2008. szeptember 01.

Projektcím: A Görbeszéki-tó természeti állapotának helyreállítása

„A földedre hulló eső egyetlen cseppjét se engedd a tengerbe anélkül, hogy szolgálná az embereket.”

Ceylon királya, XII. szd.

A projekt célja a Görbeszéki tó revitalizációja az élőhelyvédelem és helyreállítás céljával. A Jakabszállás külterületének déli részén található Görbeszéki tó (10.6 ha) egy a tájra jellemző mélyfekvésű deflációs mélyedésben kialakult szikes tólancolat egyik jellegzetes tagja.

RÖVIDTÁVÚ CÉLOK

A projektjavaslat egyrészt konkrétan rekonstruálni próbál a térségben végveszélyben lévő, egy a kiskunsági tájban jellegzetes és unikális vizes élőhelyet, mely közösségi szempontból is különleges jelentőségű élőhely. A rekonstrukció részeként kísérletileg elősegítenénk az indikátor élőlények betelepülését, tekintettel arra, hogy a rekonstruálandó legközelebbi fennmaradt hasonló élőhely 20 km-re van a helyszíntől. A szikes vizekre jellemző, fokozottan védett és Natura 2000 jelölő fajainak minősülő madárfajok megtelepedését fészkelő sziget kialakításával segítenénk elő.

"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpkabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



HOSSZÚ TÁVÚ CÉLOK

A hosszú távú célokat tekintve a referencia mintaprojekt szempontjából nagy hangsúlyt kívánunk fektetni a tudományosan és szakmailag megalapozott biomonitorozásra. A biomonitorozással egyidejűleg biztosítjuk a természetvédelmi szempontból szükséges fenntartó jellegű kezelési feladatokat. Távolatlag a mintaprojekt szemléletnek megfelelően a szakmai publikáláson túl teret szeretnénk a megvalósuló eredményekkel a szélesebb társadalmi rétegeket is megismertetni, és felhívni a figyelmet a szikes élőhelyek értékeire, veszélyeztetettségére, illetve a rehabilitációs tevékenység fontosságára.

A 10.6 ha kiterjedésben tervezett üledékréteg eltávolítása az elmúlt 10 év átlagos talajvízszintjeit feltételezve elvileg lehetővé teszi egy 10-20 cm átlagmélységű időszakos nyíltvízű szódás, szikes tavi állapot kialakulását, illetve a szikes tavakra jellemző ökológiai folyamatok érvényesülése esetén (kiszáradás, felkeveredés). A hosszú távú (több évtizedes önszabályozó fennmaradását). A kialakított szikes víztérben bizonyos szikes vízi indikátor – szervezetek várhatóan spontán is megjelennek, de ezt a folyamatot betelepítéssel felgyorsítjuk.

A kialakított fészkelő szigeten védett parti madarak megtelepedése várható. A projekt elsődleges célcsoportja a közösségi szempontból kiemelt jelentőségű pannon szikes élőhelyek közül a legveszélyeztetettebb nyílt vizű, szódás, szikes élőhely, illetve az ehhez kötődő indikátor alacsonyabb rendű élőlények, növény-és állatfajok. Az indikátor növények közül a parti zónában az időszakosan leszáradó vizek után jellegzetes, sótűrő vakszi és iszapnövényzet megtelepedésére lehet számítani, melyek jellemző faja a bárányparéj vagy a sóballák megtelepedésére számítunk. A tervezett beruházás biomonitorozása vonatkozásában kiemelt szakmai célcsoportot képeznek a szikes vízi élőhelyek kutatásával foglalkozó egyetemek és intézetek (pld. Szakdolgozók, Ph.D. hallgatók bevonása), valamint a térségben tevékenykedők természetvédelmi célú civil szervezetek. Tekintettel a mintaprojekt kísérleti jellegére, és a tervezett esettanulmány bemutatására az eredmények felhasználása szempontjából felhasználó célcsoportnak tekinthető, egyaránt a térségben működő valamennyi természetvédelemmel foglalkozó állami és civil intézmény és szervezet.

PROJEKTKONCEPCIÓ BEMUTATÁSA

A helyzetelemzés után a probléma megoldására a Görbeszéki tó mederkotrásos rekonstrukcióját javasoljuk. / Jakabszállás kt. HRSZ 016/32 és 016/33 / A kotrással történő rehabilitáció lényege, hogy a mederben felhalmozódott üledéket előre láthatóan 10.6 ha területen átlagosan 70 cm rétegvastagságban eltávolítjuk. Ezáltal kb. 20-30 cm –rel a 90-es évek óta jellemző átlagos talajvízszint alá mélyítünk. Az előzetes felmérések alapján ezáltal a felszíni szerves anyag és a korábbi szikes tavi üledék egy része kerül eltávolításra, de az elsődleges vízzáró réteg sértetlen maradna. Így tulajdonképpen az ősi szikes tómeder kiinduló szukcessziós stádiumát állítanánk vissza.

A Körzeti Földhivatal állásfoglalása szerint mivel az egy évet nem éri el a kotrásból származó föld deponálására használt terület igénybevétele, így csak bejelentési kötelezettséget ír elő.

A Görbeszéki tó projektet előkészítette, a pályázatot szorgalmazza: Gedeon Zsolt



"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpjakabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



CZÉZÁR MÁRIA ÉLETE 1908 – 2001

Czézár Mária (1908-2001) született Czézár Károly (1875-1945) és Tancsa Irma (1878-1959) gyermekeként. Szülei pedagógusok, falusi kántortanítók voltak.

1896-1906 között a marostorda-vármegyei Mezősámsondon, Marosvásárhely környékén, majd a szülők áthelyezéssel az akkori torontál-vármegyei Szeged melletti Deszken tanítottak.

Czézár Mária nővére Olga, iskoláit Szegeden a Katolikus Polgári iskolában végezte. 1913-

Caesar Mária iskoláit Szegeden az állami polgári leányiskolában végezte jeles eredménnyel. 1923-

Az 1925. október 6-i ünnepélyen az ünnepi beszédet Caesar Mária 4. a. osztályos tanuló mondta.

Édesapja Félegyházán 1929 -1931 között kántor-tanító, ó-templomi karnagy.

1934-1938 között Rákosszentmihályon élt a család, édesapja kórusvezető, kántor.

1937-től már Jakabszálláson volt birtokuk.

Czézár Mária édesanyjával 1939- a háborús évek alatt - már inkább Jakabszálláson éltek.

1942 K. Kiss József és neje megvette Czézár Károlyné két hold földjét Jakabszálláson.

Czézár Mária köztisztviselői munkássága

Czézár Mária hivatali beosztása: igazgatási ügyintéző, anyakönyvvezető.

Czézár Mária hivatali munkájáról - Kökény Istvánné elbeszélése nyomán:

Mária néni községközi írnok volt. Nagyon jól értette a munkáját, szépen írt, gondosan dolgozott.

Az anyakönyveket is ő vezette. A hitelesítést Peregi Pali bácsi csinálta.

Anyakönyvvezetői képesítése is volt.

Czézár Mária néni igazgatási ügyintéző volt. Ebben benne volt minden.

Anyakönyvvezető. Az anyakönyveket ő vezette. Esküdtetett is.

A járástól, ha kijöttek, akkor elsősorban ővele beszéltek hivatali ügyekben.

Én is nagyon szerettem. Nagyon. Mindenben helytállt. Sőt a maximumon.



"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpjakabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



KÉPEK



Útjavítás a jakabszállási Hajtó úton, az 1960-as években



Itatás a pusztán, a Görbeszéki tó körül az 1960-as években



"A helyi identitás és kohézió erősítése Jakabszálláson és Fülöpjakabon című és TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00018 azonosító számú" projekt.



Pásztorkodás, Hajtó út, a Görbeszéki tó körül az 1960-as években

Jakabszállás, 2023. január 4.

Csorbáné Sipos Szabó Mária
szakmai vezető

Lantos István
technikai munkatárs